

EUGENIJA BARIĆ

HRVATSKO-SRPSKI ELEMENTI U DJELIMA HAVRIJILA KOSTELJNIKA

1. Ime Havrijila Kosteljnika u samim je korijenima prosvjete i kulture jugoslavenskih Rusina. On je na čelu rusinske umjetničke literature knjižicom stihova »3 моего валала« (Iz mog sela),¹ a napisao je i prvu gramatiku rusinskog jezika.²

1.1. Havrijil Kosteljnik rođen je u današnjem Ruskom Krsturu (tada Bács-Keresztur) 15. lipnja 1886. godine, tako da je ova, 1986. godina, ujedno i godina obilježavanja stote obljetnice njegova rođenja.³

2. Talentirano dijete seoskih roditelja nakon svršetka osnovne škole u rodnom selu obrelo se najprije u vinkovačkoj a zatim u gornjogradskoj zagrebačkoj gimnaziji. Iz rusinske roditeljske i seoske sredine s mađarskim kao nastavnim jezikom (jer škola je samo nominalno rusinska) došao je Kosteljnik u štokavsku sredinu, na područje hrvatskog jezika, koji je slabo znao, ali je iz polugodišta u polugodište vidno napredovao,⁴ tako da iz Vinkovaca odlazi odnosno u Zagreb dolazi sa solidnim, zapravo normalnim znanjem i poznavanjem hrvatskog jezika, što će, počevši od 1905. godine, potvrditi i na višoj razini, u prvim svojim stihovima na hrvatskom jeziku,⁵ odnosno u kasnijim radovima, od kojih su neki ne samo objavljeni,⁶ nego i zapaženi.⁷

3. Snažan unutarnji poriv za pisanje prisilio ga je da, u međuvremenu, iskuša snagu materinske rusinske riječi. Želja je bila toliko jaka da ga ništa nije moglo zaustaviti: ni rujanje kolega, ni nepostojanje uzora, ni manjkanje gramatike, ni manjkanje riječi. Želja je bila toliko jaka da nakon prvih kraćih pokušaja i

¹ Žovkva (danas Nestorov, USSR) 1904.

² Gramatika je napisana 1919. godine u Ljvovu, a objavljena 1923. u Sremskim Karlovcima.

³ Obilježena je ona i ovdje u Zagrebu dvjema radioemisijama u sklopu stalne emisije Tragom folklor naših narodnosti (28. 5. i 31. 6. 1986).

⁴ Što se može vidjeti iz njegovih školskih svjedodžbi.

⁵ Čitanim na sastancima obnovljenog Čitaoničkog društva i objavljivanim u učeničkom listu »Jedinstvo«. V. Janko Šimrak, Spomenica o 250-godišnjici grkokat. sjemeništa u Zagrebu, 1681—1931, str. 109 i 111.

⁶ Balade i romanci, Zagreb 1909. i Zumberak. Gorske simfonije, Zagreb 1911.

⁷ Trenuci, »Prosvjeta« 1917.

ohrabrenja iz rodne seoske sredine⁸ nastaje spomenuta knjižica stihova, koju posvećuje narodu iz kojeg je iznikao.⁹

3.1. Bila je to javna realizacija ne samo njegove potrebe za pisanjem na materinskom jeziku, nego i upornosti mladog gimnazijalca da ne odustane, da pokaže i dokaže da se i tim zapuštenim, kako će sam kasnije reći,¹⁰ jezikom može pisati poezija.

4. Hvala danas toj upornosti i izdržljivosti jer da nije bilo nje tko zna kakvi bi bili i kako bi tekli putovi prosvjete i kulture nas jugoslavenskih Rusina.

5. Najbliža štokavska sredina nije mogla ne ostaviti traga u Kosteljničovu pisanju, naročito stoga što je počinjao ni iz čega, i to još poezijom.

»Ispočetka je teško išlo jer ni gramatike ni knjiga na narječju nema, pa se nisam mogao pomagati. No za nekoliko tjedana bilo mi je već lako. Sam sam sebi zapisivao kojekakve riječi i tražio korijene naših (*rusinskih* E. B.) riječi u drugim slavenskim jezicima«, pisao je Kosteljnič u svom prvom pismu poznatom ukrajinskom etnografu i folkloristu Volodimiru Hnatjuku.¹¹

5.1. Da se u govoru rusinskog stanovništva osjeća utjecaj jezika sredine zamjećuje Havrijil Kosteljnič na samom početku svog pisanja na rusinskom i svog razmišljanja o rusinskom jeziku. U svom prvom pismu ruskom slavistu A. A. Šahmatovu, u kojem opisuje fonološku strukturu rusinskog jezika, Kosteljnič navodi i utjecaj hrvatsko-srpskog, srpsko-hrvatskog ili srpskog jezika, kako on varira naziv jezika sredine, na rusinski, i to na morfološkoj razini:

»Sam se jezik mnogo izmijenio pod utjecajem jezika — srpsko-hrvatskoga, te tako u nekim padežima dobivaju muški supstantivi dva nastavka bez razlike, npr. *гроб, лок. на гробе* ili — *на гробу* (hrv. grobu), *Зарпеб, лок. у Зарпебе* ili *у Зарпебу* (hrv. Zagrebu) itd.«¹²

5.2. Navedeno zapažanje nije, vjerojatno, jedini primjer utjecaja jezika sredine, odnosno jezika velike skupine govornika na jezik male skupine govornika. Tako u naslovu prve Kosteljničkove knjige, prvog njegova tiskanog djela, imamo Gj na *-a*: з валала који такоđer потіче на размишљање о евантуалном хрватско-српском трагу јер ćemo у каснијим Костелјничовим дјелима наћи и Gj на *-u*: з валалу,¹³ а дослједно, чини се, има генитивни морфем *-u* кад је у генитиву приједлог до: до својого родзеного валалу¹⁴, до людского валалу.¹⁵

⁸ O, kako su se oduševili kad sam im počeo čitati na jeziku što ga oni »od riječi do riječi« razumiju, na jeziku našem (kako su sami govorili!), 1. pismo Volodimiru Hnatjuku u Гавриїл Костельник, Проза на бачванско-оримским руским литературним язиком, »Руске слово«, Нови Сад 1975, str. 316.

⁹ Прим валалу слова тоти, Прим народу мой — Гоч я одбил ше од тебе 'Ше я зато твой ...

¹⁰ Проза, str. 328.

¹¹ Isto, str. 316.

¹² Isto, str. 333.

¹³ Isto, str. 97.

¹⁴ Isto, str. 14.

¹⁵ Isto, str. 21.

5.3. Hnatjukovi zapisi rusinskih narodnih pripovijedaka s kraja 19. st. već pokazuju ta kolebanja: на конец валала (11), з валала на валал (102), з едного валалу до другог (223), от того валалу (225), з едного валалу (292), до їх валалу (295).¹⁶

6. Pred nama je dakle govor (ovdje još moramo govoriti o govoru) koji je načet kontaktom s jezikom sredine i koji sada jedan čovjek, ne samo kao govor govorne skupine kojoj pripada nego i kao svoj vlastiti govor, želi uzdići na razinu jezika književnog djela i pritom osjeća mnogo leksičkih praznina:

»U svakom jeziku za pjesme se još moraju izvoditi riječi, a pogotovo sam ja morao (istakla E. B.), gdje su mi nedostajale. Tako npr. od *орац* има *орач*, те по томе од *шац* *шач*, исто тако од *овци* *овчар*, *зучац* *зук* itd.«¹⁷

6.1. Pred nama je dakle kontakt specifične vrste. Pri proučavanju tog kontakta valja imati na umu da je riječ o dodiru ne samo različitih slavenskih jezika nego, s jedne strane, južnoslavenskog jezika s višestoljetnom književnom tradicijom i, s druge strane, budućeg, rusinskog jezika, tada još govora, koji je izgrađen u dodiru najmanje triju slavenskih jezika s bitnim razlikama na svim, a osobito na fonološkoj razini: ukrajinskog, slovačkog i poljskog.

6.2. Taj specifični kontakt nameće i specifično pitanje: Što je i kako je ponukan raditi pisac koji počinje pisati ovako kao Kosteljnik: govorom svog rodnog sela, nenormiranim govorom i leksički, što smo već istakli, siromašnim.

Odgovor bi mogao biti ovaj: Može posuđivati iz drugog jezika i može stvarati nove riječi pod utjecajem drugog jezika. Pri posuđivanju riječ iz jezika A treba adaptirati na izraznoj razini, odnosno dati joj fonološki lik jezika B. U suprotnom ona ostaje tuđi element.

7. Posuđivanje je najniži stupanj kontakta jednog jezika s drugim jezikom, i najjednostavniji, pa bi trebao biti i najlakše ukloniv; ako se zamjena može naći, da nije posrijedi psihološki razlog zbog udomaćivanja takve riječi.

7.1. Složeniji je kontakt, iako to i nije kontakt u pravom smislu riječi, nego zapravo bilingvna posljedica u materinskom jeziku bilingvnog govornika, stvaranje riječi u jeziku B po uzoru na riječi u jeziku A, i to često, a možda i u glavnom, iz sredstava jezika B. A budući da je ovdje riječ o slavenskim jezicima, teško da se može govoriti o kalkiranju nego možda više o poticaju odnosno o uzoru u tvorbi.

Ovo je djelovanje jezika A na jezik B pozitivnije nego samo preuzimanje riječi jer oplođuje funkcioniranje jezika B a ne bi smjelo utjecati na njegovu gramatičku fizionomiju.

¹⁶ Байки, легенди, истор. перекази, новелі, анекдоти — з Бачки, Етнографічний збірник, т.30, Ljvov 1911. Записи потјечу из 1897. године.

¹⁷ Pisao je Havrijil Kosteljnik u Tumačenju (Толковане) dodanom knjižici »З мойого валала«.

7.2. Najsloženija posljedica djelovanja jednog jezika na drugi jezik bila bi ona u kojoj se odražava narušena struktura jezika B. Takva je posljedica Gj i Lj, koje smo već spomenuli, a do nje dolazi kad je poljuljana gramatička sigurnost pripadnika jedne jezične zajednice.

8. Havrijil je Kosteljnjk, kako ćemo vidjeti, i posuđivao jezik sredine, i stvarao po uzoru na jezik sredine i, što je ovdje također vrlo važno, ako ne i važnije, zauzimao svoj stav prema pojedinim kontaktnim posljedicama u rusinskom jeziku (od objavljivanja gramatike to je već normirani govor, dakle jezik kojim trebaju pisati i drugi autori).

8.1. Prema tome hrvatsko-srpske elemente u Kosteljnjkovim djelima moramo promatrati na dvjema razinama:

- na razini njihova funkcioniranja u Kosteljnjkovu djelu i
- na razini kad ih Kosteljnjk registrira kao hrvatsko-srpski element, piše o njima, savjetuje kako ih zamijeniti ili ih odobrava.

9. Drugo pitanje, bar jednako važno kao prvo, jeste kako odrediti kriterij za hrvatsko-srpski element u Kosteljnjkovu djelu odnosno u rusinskom jeziku.

9.1. Odrediti što je hrvatsko-srpski element u drugom slavenskom jeziku nije i ne može biti jednostavno. Kad je u pitanju rusinski jezik, kriterij bi mogao biti ovaj: Budući da se rusinski jezik, odnosno govor koji je podignut na razinu književnog jezika, formirao pod utjecajem triju već spomenutih jezika, za hrvatsko-srpski možemo uzeti element koji nemaju ukrajinski, poljski i slovački jezik, iako ni to nije uvijek sasvim pouzdano jer taj element može imati koji govor tih jezika.¹⁸

9.2. Zapravo možemo govoriti o čistom i o mogućem hrvatsko-srpskom elementu. Čisti je onaj koji sigurno nemaju navedeni jezici, a mogući onaj koji imaju i navedeni jezici odnosno njihovi govori, ali se može pretpostaviti da u tu sferu života nije ušao prije seljenja nego poslije, a onda je prirodnije da se veže uz prostorno bliži jezik nego uz prostorno dalji jezik.

10. Prvu razinu hrvatsko-srpskih elemenata u Kosteljnjkovim djelima, dakle elemente koje je sam funkcionalno upotrijebio (posudio ili stvorio) možemo analizirati na gotovo svim gramatičkim razinama, dakle na fonološkoj, morfološkoj, tvorbenoj, sintaktičkoj razini.

Elemente tvorene po hrvatsko-srpskom uzoru teže je utvrditi. Oni su se naprosto utopili u osnovnom rusinskom leksičkom fondu postavši njegov nerazdvojni dio.

10.1. Na fonološkoj razini najuočljiviji su tragovi u pojavljivanju epentetskog *l*, npr. вибавлене,¹⁹ поздравлям,²⁰ a tome možemo pridru-

¹⁸ Takav je na primjer slučaj s imenicom панталони koju ima srpskohrvatski jezik, ali je potvrđena i u govoru sela Kožuhoва u trebiševskom okrugu bivše zemlinske župe u istočnoj Slovačkoj.

¹⁹ Adaptirana prema hrvatsko-srpskom *izbavljenje*, »З мойого валала«, str. 31.

²⁰ Na više mjesta u prvim piscima, Проза, str. 319, 323, 329.

žiti i pridjev процивлїв²¹ (sufiks *-lživ* iz osnove na *-v*), neomekšavanje suglasnika, npr. поборника²² ili podupiranje izostavljanja *d* u skupini *dl*, npr. правилох.²³

Poljuljanu sigurnost u jedan nastavak Gj i Lj nalazimo i u Kosteljnikovim djelima. Tako imamo već spomenute Gj з валала i з валалу²⁴ i Lj по високим небе²⁵, на небу²⁶, у Загребу²⁷, у Загребе²⁸.

10.2. Na morfološkoj razini možemo govoriti i o morfološkim vrstama, pa prema tome reći da su novim članovima u Kosteljnikovim djelima popunjavane ne samo imeničke, pridjevske, glagolske i priložne kategorije nego i zamjeničke i brojne, o čemu će govoriti i sam autor u svojoj gramatici. Tako ćemo, na primjer, čitajući »З мойого валала« za bilježiti već u prvom odlomku zamjenicu дзекеди²⁹ i pomalo neobični lik zamjenice дзегдзе.³⁰

10.3. Jasno da se na ovo nadovezuje tvorbena odnosno leksička razina. Neke su kategorije popunjavane direktnim posuđivanjem uz fonološku adaptaciju, a druge su tvorene po uzoru, kako već rekosmo, na jezik koji pomaže u stvaranju jedinica za opaženu leksičku prazninu.

10.3.1. Među posuđenim leksemima česti su prilozi isticanja: npr. баш (115), ипак (81), дакле (122), дабоме (82), особито (162), обично (216), заправо (209) . . . , prijedlog до умјесто по: до тераз (315), veznici па (168), да (85).³¹

10.4. Od leksema koji nameću vezu s hrvatsko-srpskim utjecajem možemo, na primjer, navesti ove: позабуваш, спознаваш, погодним (6), писми, милованьом (7), червень, утрудзени, хитри, окрипи (8), плашлїви, зачудзеним (9), пак, завершце, понїзносц (10).³²

11. U svojoj gramatici³³ Kosteljni na više mjesta registrira vezu rusinskog jezika s jezikom sredine. Budući da pripadnici rusinske narodnosti žive uglavnom u Vojvodini, a manje u Hrvatskoj, on ipak, čini se, češće govori o vezi sa srpsko-hrvatskim odnosno srpskim jezikom.

11.1. Tako u § 87 piše: »Sufiks *-род* uzeli smo iz srpskog jezika umjesto našeg sufiksa *-будз*, koji u našem govoru sve više izlazi iz upotrebe« ili u § 96 »кой (uzeto od Srba)«.

²¹ »З мойого валала«, str. 6. Ovaj je pridjev zanimljiv i po tome što njegov hrv.-srp. ekvivalent *protivlživ* nije potvrđen ni u Akademijinu rječniku a ni u Rječniku MS.

²² Проза, str. 315.

²³ Isto, str. 210.

²⁴ V. bilj. 13. i tekst uz koji dolazi. Ovome bismo mogli pridružiti i Gj. *meda*, »З мойого валала«, str. 5, iako mu je, najvjerojatnije, trebao samo zbog rime, sa ne да.

²⁵ »З мойого валала«, str. 7.

²⁶ Проза, str. 315.

²⁷ Isto.

²⁸ Isto, str. 319, 323 . . .

²⁹ »З мойого валала«, str. 9.

³⁰ Isto, str. 11. O neobičnosti govorim zato što zamjenica *gdje* u rusinskom glasi samo дзе.

³¹ Strane označuju paginaciju iz Проза.

³² Svi su primjeri iz knjižice »З мойого валала«.

³³ Ponovno objavljena u Проза, str. 209—312.

11.2. U § 100 u poglavlju Цудзи слова (*Tuđe riječi*) uz popis mađarskih i njemačkih riječi u rusinskom jeziku Kosteljnjk navodi i popis srpskih riječi, a to su: дугян, маймун, магарец, ладя, оргони (боз), брига, бриговац, брижни, осетиц ше, осетни, сретя, розлика (рїжница), особити (specialis), прекосциц (робити на перекір), прекосц, вредзиц (коштувати), вредни (пильний або вартісний), гажиц (газити = топтати), згодни, згодзиц ше, прилика (пригода або обставини), гад, гадни, гадзиц ше (= бридити ся), ствар (= річ), шала (жарт), шалїц ше, патиц, патня, квариц, квар (школа), кварни, корисц, корисциц, корисни, удешиц (упорядкувати), удешени, тарговец, сучач (кінський млин), град, говедзина (воловина), гербави, исти (той сам), те исти (оден и той сам), готово (майже), баш (якраз), па(к) (= а, та), ипак (прецінь), да, дабо(г)ме, дакле(м) (= отже), свеєдно, како-тако, заправо, кедигод, кельогод, койхто i mnoge druge riječi.³⁴

11.2.1. Riječi iz ovog popisa nisu na jednakoj razini u odnosu r u s i n s k i j e z i k i h r v a t s k o - s r p s k i e l e m e n t. Neke su direktno preuzete, neke su tvorene od preuzete riječi po drugim principima, neke su strane riječi a jezik sredine samo je jezik posrednik pri preuzimanju. I sam Kosteljnjk uz mađarski jezik spominje i srpski kao posrednik za preuzimanje nekih francuskih, latinskih, talijanskih i rumunjskih riječi (§ 101). Od srpskih riječi kao nepotrebne ocjenjuje riječi: гербави (od *grbav*) i добиц (od *dobiti*). Umjesto njih rusinski jezik ima горбати и достац (isti §).

12. Preuzimanje iz ukrajinskog ili iz srpskog jezika dopušta ako u rusinskom nema riječi za koji pojam, ali i naglašuje da je »potrebno ... takvu riječ prilagoditi duhu našeg (tj. *rusinskog* E. B.) jezika».

13. Prema Kosteljnniku neke su se srpske riječi već tako odomaćile da ih se ne može izbjeći. To su: дружтво, редзиц, застава, ред (ряд, порядок), удесиц, удешиц, створ (створїне), уживац, заправо (властиво). (не)овисни i druge. Čak je rekao da umjesto шор, ушориц itd. svagdje možemo koristiti ред (ili književno³⁵ ряд), уредзиц da bi zaključio: »Во-лје је употребљавати српске riječi nego мађарске« (t. 3).

13.1. Od posebno odomaćenih riječi koje nije moguće izbaciti, niti preinačiti, iako one donose nove oblike u naš jezik, navodi кедигод, якигод, па(к), да, дабоме, дакле(м), баш, исти, те-исти (t. 4). Posebno upozorava da treba paziti na veznik *da* čija bi pretjerana upotreba mogla potisnuti starinsko *že* (t. 4).

14. Poglavlje završava u savjetodavnom stilu: Srpsko-hrvatski veznik *te* znači isto što naš veznik *ta*, pa onda umjesto 'еден те-исти болје би било употребљавати 'еден та-исти' или еден тот исти'.

15. I u morfologiji nalazimo nekoliko naznačenih posljedica dodira sa štokavskom sredinom. Tako u deklinaciji imenica m. r. čitamo, u vezi s dvojnim genitivnim nastavcima, ovo: »Nežive (*imenice* dodala E. B.)

³⁴ Zanimljivo je svakako što Kosteljnjk uz mnoge riječi daje tumačenje na ukrajinskom jeziku odnosno ukrajinski ekvivalent posuđene riječi.

³⁵ Tj. ukrajinsko.

imaju -a ili -y, ali i između njih neke više vole -a, a druge više vole -y. Više vole -a imenice za neživo koje svršavaju na х, г, к, ч (нпр. кожуха, плуга, праника, ошивача) (§ 125).

»U srpsko-hrvatskom za II₁ (*drugi jednine* E. B.) uvijek je samo -a, zbog čega i u nas završetak -a počinje prevladavati« (isti §).

16. Među brojevima zapisao je Kosteljniĳk i nekoliko brojnih imenica: двойка, тройка, петак, шестак, шестакиня, дзешатка, стовка ili стотинарка (od srpskog: стотина) (§ 202). Brojne imenice *petak* i *šestak* i izvedenica *šestakinja* ušle su u rusinski jezik iz jezika sredine. U rusinskom broj *pet* glasi пейц а *šest* шейц.

17. I u pismima pisanim istaknutim vojvođanskim Rusinima: Đuri Bindasu i Mihajlu Mudrom prisutna je diskusija o srpsko-hrvatskim elementima i o njihovoj adaptaciji u rusinskom jeziku. Koliko je Kosteljniĳk analizirao rusinski jezik vidi se i iz ovog važnog zapisa iz pisma Bindasu od 9. prosinca 1919. godine:

»Nakon pisanja gramatike ja sam se uvjerio da je naš jezik jako težak — jer se u njemu slijevaju različiti slavenski jezici, pa nije lako razlikovati što je dobro za naš jezik а što nije.«

17.1. Iako daleko od rodnog kraja i zaokupljen novim poslovima i obavezama, Kosteljniĳk prati što se događa u domovini, objavljuje u »Ruskom kalendaru« ne samo pripovijetke nego i jeziĳne ĳlanke, а u међувремену savjetuje.

Tako u pismu Đuri Bindasu od 29. sijeĳnja 1921. piše: »Ne држите се hrvatsko-srpske krajnje fonetike, jer ĳete се zbog toga jako udaljiti od ukrajinskog i ruskog.«³⁶ Ujedno daje i pravopisne primjere: treba pisati теж/тиж, сербски, легко, сладки, мог, дружтво (od друг, дружиц ше), клубко, свацба (od свать . . . ба) а не теш/тиш, серпски, лехко, слатки, мох, друштво, клубко, свадзба.

A zatim: Ovi što u Hrvatskoj живе jaĳe мијешају kroatizme. Пишу рачун, Чеси, Урал, ест, братимство, (зос креву) лавову, разведриц . . ., помочи, з краљском коруном, намислом, Хорвати, меджи (medji!), председник . . ., а треба бити: рахунох (od reĳh-nen), Чехи, Уралъ, — (ili е), братинство, левову (бо лев, лева, ili льва, а не лава), роз(ведриц), помоц ili помогнуц, зос краљовску коруну, зос намислом, Горвати право' нецу га бранити.«³⁸

18. Rekaо je svojoј rijeĳi i o prilogu *zapravo*: »'Заправо' je srpskog ponijekla, ali veĳ je prihvaĳeno u narodu, а s duhom našeg jezika dobro се слаже 'за + право'; 'поправдзе' ima neшто drugaĳije znaĳenje; dabome да се и то може користити на свом мјесту. Ако misliš да можеш обиди 'заправо', нецу га бранити.«³⁸

³⁶ Проза, str. 338.

³⁷ U brzini Kosteljniĳk je u pismu pomiješao strane. Проза 339. Analizirajuĳi што zapravo hoĳe reĳi, pokušala sam korigirati strane. Nadam се да сам успjela. Pravopisne savjete daje Kosteljniĳk i u pismu od 16. prosinca 1921, Проза, str. 348. i 349.

³⁸ Писмо Ђ. Bindasu, Проза, str. 343.

19. U članku »Дзе спада наша бешеда« (*Kamo spada naš govor*), objavljenom u »Ruskom kalendaru« 1922. godine³⁹, autor u dijelu koji nosi naslov »Цо зме прияли у бешеди од Сербох« (*Sto smo primili u govoru od Srba*) u četiri točke navodi elemente iz srpsko-hrvatskog jezika: riječцу да 2. riječцу кой 3. riječцу (sufiks) -год и 4. рїно лексема.

19.1. Iz autorova komentara može se vidjeti da je da postojalo u crkvenoslavenskom jeziku, pa je prema tome moglo biti autohtono i u donesenom rusinskom govoru, a da je iz srpskog jezika došlo za potvrdno značenje umjesto rusinskog так, за vezničko značenje umjesto rusinskog же i savjetuje da pazimo да не употребљавамо да umjesto так, док га за же допушта само као варијацију, али га не треба употребљавати јако често.⁴⁰

20. Među leksemima preuzetim iz srpskog jezika ima i one već spomenute u gramatici, ali i nove: па(к), ипак, дабоме, дакле(м), застава, дутян, лада, брига, згода, исти, вредни, заправо, удесиц, удешиц, разлика, прилика, свеодно, (кельо ци) драго.

Također upozorava да треба посебно paziti на riječi koje počinju prefiksom раз- и завршавају суфиксом -ник, -лик. (U rusinskom треба бити: поз-, -нік, -лік. Е. В.)

20.1. Neke riječi nije više moguće istisnuti iz jezika, pa tako ni srpske, ponavlja ovdje, ali i naglašava: moramo čuvati naš govor od novih srpskih elemenata, jer bismo inače s vremenom sasvim svoj govor izgubili.

21. Leksičke posuđenice u rusinskom jeziku, pa i u jeziku samog Havrijila Kosteljnika, а о njemu је оvdje riječ, које možemo označiti као hrvatsko-srpske elemente još su brojnije. Pokazat ćemo to još на nekim primjerima iz Kosteljnikovih djela. Poneke је он сам označio као srbizme, а ипак их употребљава: брига (14), поготово (15), шведкох (15), напледнікох (118), розвинула (138), радо (138), пояс (148), повише (151), обично (209), заправо (209), правилох (210), средство (210), спорозумиц (210), ствари (210), послугеме (210), през дуге време (168), транспорти (168), па дзепоедни (168), веру (171), чисто (руске гніздо) (171), з временом (122, 123), дакле (122), ипак (81), дабоме (82), плетер (85), цемніца (86), дутян, дутяндія (88), трезни (88), (слизи) *наварли* (на очи) (90), до (тераз) (91), дозволу (93), ефтикаш (93), кирия (93), стотинарка (93), поштуе (94), до (нешка) (95), поколеня (95), достојно (97), оправдала (97), звершили (97), пражніна (99), процивни (99), каждодневни (100), (з едней) страни (100), опомена (83), странка (83), (ми их) раніме (→ *hranimo*, 84), граю (→ *igraju*) на лутриі (85), да (85), потреба (85), слутел (101), поклонели (102), насичели (102), наредзел (102), пругаста (102), дневни (103), згоди (103), кошта (103), прозаічно (104), решетовал (104), стадо (104), прамењами (105), гвижджи (106), забринутей (108), пословица (294), чим (чим яснейше, чим кратше, 298).

³⁹ I sada ponovo u Проза, str. 199—206.

⁴⁰ Проза, str. 205.

*
* *
*

U ovom se radu nije težilo za iscrpnošću. Željela sam samo pokazati pred kakvim se zadatkom našao otac rusinske literature i kako ga je rješavao.

Radeći referat iz tvorbe riječi u djelima Havrijila Kosteljnika za savjetovanje »Rusinistika 1984«,⁴¹ napisala sam u bilješci da je Kosteljnikovo školovanje u Vinkovcima i Zagrebu ostavilo više tragova u njegovu jeziku koje bi trebalo posebno proučiti i ne sluteći da ću, relativno brzo, upravo ja to započeti.

Na drugima je da pođu dalje. Bar zasad.

Summary

CROATO-SERBIAN ELEMENTS IN THE WORKS OF HAVRIJIL KOSTELJNIK.

Havrijil Kosteljnik was reared in the traditions and culture of the Yugoslav Ruthenians. He is the author of the first belles lettres in the Ruthenian language and the compiler of the first Ruthenian grammar. He was schooled, among other things, in Vinkovci and Zagreb. While living in Ljvov, he corresponded with the eminent Ruthenians from Vojvodina: Đuro Bindas and Mihajil Mudri.

In his works, the milieu of the štokavian dialect (of the Croato-Serbian language) left significant traces.

⁴¹ Savjetovanje je održano u Novom Sadu 22. prosinca 1984. godine.